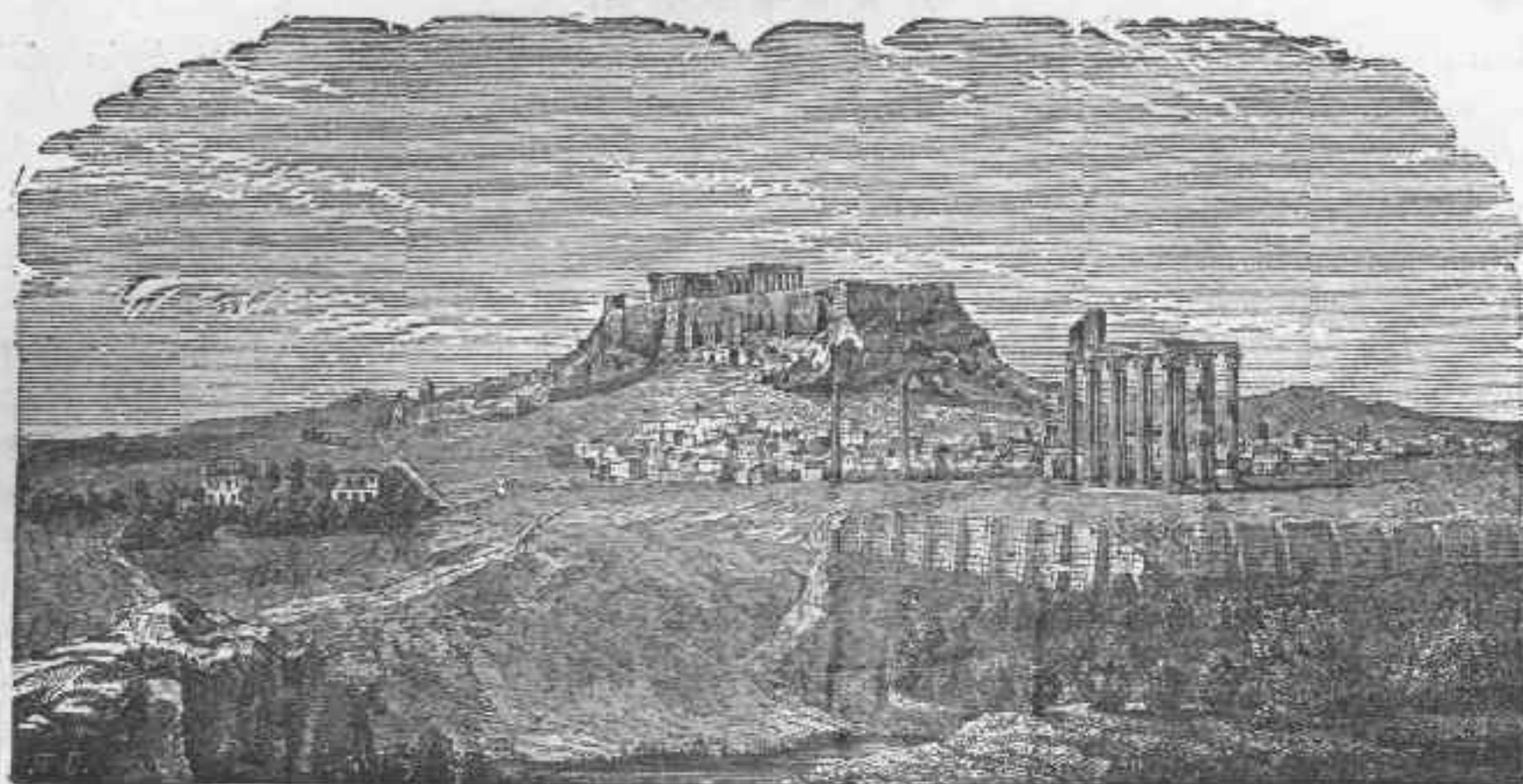

ΠΑΝΔΩΡΑ.

15 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ, 1865.

ΤΟΜΟΣ ΙΓ'.

ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 376.

ΠΕΡΙ ΘΡΗΣΚΕΙΑΣ

(Κατὰ τὰ ἄρθρα 1 καὶ 2 τοῦ Συντάγματος.)

(Συνέχεια καὶ τέλος. Ἰδε φυλλίδ. 375.)

Τὸ 2 ἄρθρον τοῦ συντάγματος (α), διατηρηθὲν ὡς εἶχεν ἐν τῷ συντάγματι τοῦ 1844, μετὰ μόνης τῆς ἐν τέλει προσθήκης περὶ ἐπιτηρήσεως τῶν λειτουργῶν ὅλων τῶν ἀνεγνωρισμένων θρησκειῶν, περιέχει ἀκριβῶς εἰπεῖν θεολογικὴν διάταξιν, ὑπαγορευθεῖσαν ἐκ τῆς πολιτικῆς θέσεως τῶν ἐλευθέρων Ἑλλήνων πρὸς τοὺς ἐν δουλείᾳ τελοῦντας αὐτῶν ἀδελφούς. Κατὰ τοῦτο δὲ ἀποτελεῖ συνταγματικὸν ἡμῶν θεσμὸν, ὅτι ἡ νομοθετικὴ ἐξουσία δὲν δύναται νὰ διασπᾷ τὴν δογματικὴν ἑνωσιν τῆς ἡμετέρας πρὸς τὰς ἄλλας ὁμοδόξους Ἐκκλησίας, οὐδὲ νὰ καταστήσῃ ἄλλως

τὴν ἀνωτάτην ἐκκλησιαστικὴν ἀρχήν, ἢ διὰ Συνόδου Ἀρχιερέων.

Ἐν τῇ τῆς συνειδήτεως ἐλευθερίᾳ, περὶ ἧς προβλέπει τὸ 14 ἄρθρον τοῦ συντάγματος, περιλαμβάνεται μὲν καὶ ἡ θρησκευτικὴ ἐλευθερία, ἥτοι τὸ δικαίωμα ἐκάστου ἵνα σχηματίζῃ ἰδίαν πεποιθήσιν περὶ τῆς σχέσεως αὐτοῦ πρὸς τὸ ἀνώτατον ὄν καὶ νὰ ἐπαγγέλῃται αὐτήν, ἀλλ' ἐν κεφαλίδι τοῦ συντάγματος ἐτέθη ἄλλη ἀρχή, ἡ τῆς ἐπικρατήσεως τῆς Ἀνατολικῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, τοῦτο δὲ λίαν ὀρθῶς ἐνεκὰ τῆς ἐξαιρετικῆς καὶ, οὕτως εἰπεῖν, διαβατικῆς θέσεως, εἰς ἣν καίτοι ἡ νῦν ἐλευθέρᾳ αὐτῇ γωνίᾳ τῆς Ἑλλάδος. Ὅταν δὲ φθάσῃ τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου καὶ ἀποτελέσῃ πᾶσαι αἱ Ἑλληνικαὶ χῶραι μίαν ποίμνην ὑφ' ἑνὸς ποιμένος ποδηγετουμένην, τότε, μηδύλως φοβουμένη ἡ ὅλη Ἑλλάς τὰς ἐξωτερικὰς ἐπιδράσεις, ἐρειδομένη δὲ καὶ εἰς τὴν ἰδίαν αὐτῆς πεποιθήσιν, ὅτι οὐδέποτε θέλει παρεκκλίνει τῶν δογμάτων τῆς ὀρθοδοξίας, δι' ὧν καὶ τὴν γλῶσσαν καὶ τὸν ἔθνησμον διέσωσεν, ἐνδέχεται νὰ ἀναγράψῃ ἀκινδύνως καὶ τὴν φιλοσοφικῶς ὀρθὴν ἀρχὴν τῆς ἴσης πᾶσων τῶν ἀνεγνωρισμένων λατρειῶν προστασίας (β). Καὶ αὕτη ἡ πρω-

(α) Φέροντες τάδε. «Ἡ ὀρθόδοξος Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος, κεφαλὴν γνωρίζουσα τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, ὑπάρχει ἀναποσπᾶστως ἡνωμένη δογματικῶς μετὰ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Μεγάλης καὶ πάσης ἄλλης ὁμοδόξου τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, τηροῦσα ἀπαρασάλευτως ὡς ὁκεῖναι, τοὺς τε ἱερῶς, ἀποστολικούς καὶ συνοδικούς κανόνας καὶ τὰς ἱερὰς παραδόσεις· εἶναι δὲ αὐτοκράτωρ, ἐνεργεῖσα, ἀνεξαρτήτως πάσης ἄλλης Ἐκκλησίας, τὰ κυριαρχικὰ αὐτῆς δικαιώματα, καὶ διοικεῖται ὑπὸ ἱερᾶς Συνόδου ἀρχιερέων — Οἱ λειτουργοὶ ὅλων τῶν ἀνεγνωρισμένων θρησκειῶν ὑπόκεινται εἰς τὴν αὐτὴν τῆς πολιτείας ἐπιτήρησιν, εἰς ἣν καὶ οἱ λειτουργοὶ τῆς ἐπικρατούσης θρησκείας.»

(β) Τὸ 1 ἄρθρον τοῦ Συντάγματος τῆς Τριζῆνος λέγει· «Καθεὶς εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐπαγγέλλεται τὴν θρησκείαν τοῦ ἐλευθέρως, καὶ διὰ τὴν λατρείαν αὐτῆς ἔχει ἴσην προστασίαν· ἡ δὲ τῆς ἀνατολικῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ εἶναι θρησκεία τῆς ἐπικρατείας.»

τεύουσα κατὰ τὸν πολιτικὸν βίον Ἀγγλία εἰς ἀναλόγους, εἰ καὶ ἦττον δυσχερεῖς περιστάσεις εὐρεθεῖσα, τηρεῖ εἰσέτι ὡς θεμελιώδη αὐτῆς ἀρχὴν τὴν ἐπικράτησιν τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας· ἀλλὰ καὶ τὸ Γαλλικὸν σύνταγμα τοῦ 1814 ὡς ἐπικρατοῦσαν ἀνεκέρυττε τὴν Ῥωμαιοκαθολικὴν θρησκείαν, οἷαν κηρύττει αὐτὴν καὶ τὸ σύνταγμα τῆς Ἰταλίας. Ἡ Ὁρθόδοξος Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία παρεγνώρισε μὲν κατ' ἀρχὰς τὸν Ἑλληνισμόν, ἀλλ' ἔπειτα συνπλάγη μετ' αὐτοῦ διὰ τῶν Βασιλείων, Γρηγορίων καὶ Χρυσοστόμων· νῦν δὲ πολιτικὸν ἡμῶν σύμβολον πρέπει νὰ ᾖναι ἡ Ἑλληνικὴ Ὁρθόδοξία.

Ἡ Ὁρθόδοξος Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία πιστότερον παρὰ πάσας τὰς ἄλλας ἐτήρησε τὰς παραδόσεις τῶν πρώτων ἑκατονταετηρίδων τοῦ χριστιανισμοῦ, τοῦ ὅπερ ἀναγκάζονται νὰ ὁμολογήσωσι καὶ αὐταὶ αἱ τῶν ἑτεροδοξούντων Ἐκκλησίαι. Οὕσα δὲ τὸ πρῶτον δημοκρατικὴ, ἐτράπη ἔπειτα εἰς ὀλιγαρχικὴν, μηδέποτε γενομένη μοναρχικὴ· διὰ τοῦτο καὶ ὑποδικαίρεται εἰς τοσαύτας αὐτοκεφάλους Ἐκκλησίας, ὅσαι ἦσαν ἢ εἶναι κεχωρισμέναι αἱ τοπαρχίαι ἢ πολιτεῖαι, ἐν αἷς πρεσβεύεται. Πᾶσαι δὲ αἱ Ἐκκλησίαι αὗται συνδέονται πρὸς ἀλλήλας δογματικῶς· ἐντεῦθεν δὲ καὶ τὰ Πατριαρχεῖα τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τῆς Ἀλεξανδρείας, τῆς Ἀντιοχείας καὶ τῶν Ἱεροσολύμων, πρὸς αἱ Σύνοδοι τῆς Ῥωσσίας καὶ τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος, ἐμφαίνουσιν ἅπαντα ἴσας ἀδελφὰς πρὸς ἀλλήλας, μόνον τὰ πρεσβεῖα τῆς τιμῆς ἐχούσης τῆς κληθείσης Μεγάλης ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἐκκλησίας. Ὡς ἐκ τούτων δὲ αὐτοδικαίως ἐπέρχεται καὶ τὸ αὐτοκέφαλον τῆς Ἐκκλησίας πάσης νέας πολιτείας, μὴ ἐξαρτώμενον ἐκ τῆς ὑπὸ τῶν ἄλλων Ἐκκλησιῶν ἀναγνώρισεως, ἥτις ὑπονοεῖται ἀφ' ἑαυτῆς ἐν ἴσῳ δὲν γεννηθῇ δογματικὴ τις δικίρσις (α). Οὕτω καὶ ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος ἀπεσπάρθη πράγματι ἀπὸ τοῦ Πατριαρχείου τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἅμα ἐκπαγείσεως τῆς ἐπαναστάσεως κατὰ τῆς Τουρκικῆς δυναστείας, ἀνεκηρύχθη δὲ καὶ αὐτοκέφαλος καὶ ἀνεξάρτητος τῷ 1833 διὰ τοῦ ἀπὸ 23 Ἰουλίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους νόμου, ὡς καὶ τῷ 1844 διὰ τοῦ 2 ἄρθρου τοῦ συντάγματος τῆς τότε Συνελεύσεως, ὅπερ ἐπεκυρώθη καὶ διὰ τοῦ νῦν συντάγματος. Ἀλλὰ καὶ ὁ ἐκδοθεὶς τῷ 1850 ἐν Κωνσταντινουπόλει Συνοδικὸς Τόμος ἐπεσφράγισεν ὡς ἐκ περισσοῦ τὸ αὐτοκέφαλον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἣν ἀνεγνώρισε πανηγυρικῶς διὰ τοῦ ἀπὸ 15 Δεκεμβρίου 1850 ἐπισήμου ἐγγράφου αὐτῆς καὶ ἡ Ἱερὰ Σύνοδος τῆς ἐν Ῥωσσίᾳ ὁμοδόξου Ἐκκλησίας. Σημειωτέον δὲ, ὅτι αἱ δικτάξεις τοῦ Συνοδικοῦ Τόμου, ὡς μὴ ἐπικυρω-

θεῖται διὰ νόμου, δὲν ἔχουσι παρ' ἡμῖν ἰσχύν, εἰμὴ καθ' ὅσον δὲν ἀντιβαίνουν εἰς τοὺς ὑφισταμένους νόμους (β).

Τὸ αὐτοκέφαλον τῆς ἐν Ἑλλάδι Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας ἐτέθη χάριν τῆς πολιτικῆς αὐτῆς ἀνεξαρτησίας ἀπέναντι τῶν ἄλλων ὁμοδόξων Ἐκκλησιῶν· ἀπέναντι δὲ τῆς Ἑλληνικῆς Πολιτείας ἡ Ἐκκλησία, κατὰ τὰ ἐν τῷ πρώτῳ ἄρθρῳ εἰρημένα, μόνον δογματικῶς τελεῖ ἀνεξάρτητος. Δόγματα εἶναι τὰ ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων καὶ τῶν ἑπτὰ Οἰκουμενικῶν Συνόδων ἡρμηνευμένα· ἱεραὶ δὲ παραδόσεις λέγονται αἱ προφορικαὶ διδασκαλίαι, αἱ γενομέναι ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων, καὶ σωζόμεναι ἐν τισι συγγράμμασι τῶν Πατέρων τῆς καθόλου Ἐκκλησίας. Οἱ κανόνες περιέχονται ἐν τοῖς ἱεροῖς βιβλίοις καὶ ταῖς ἀποφάσεσι τῶν ἑπτὰ Οἰκουμενικῶν Συνόδων, ἥτοι τῆς ἐν Νικαίᾳ τοῦ 325, τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει τοῦ 381, τῆς ἐν Ἐφέσῳ τοῦ 430, τῆς ἐν Χαλκηδόνι τοῦ 451, τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει τοῦ 553, τῆς αὐθις ἐν Κωνσταντινουπόλει τοῦ 681 καὶ τῆς ἐν Νικαίᾳ τοῦ 789. Διαιροῦνται δὲ οἱ κανόνες α) εἰς δογματικούς, τοὺς ἐρμηνεύοντας καὶ σαφηνίζοντας τὰ δόγματα τῆς πίστεως καὶ ὅντας ὡς ἐκ τούτου ἀπολύτως ὑποχρεωτικούς, καὶ β) εἰς τοὺς ἀφορῶντας εἰς τὰς ἐξωτερικὰς σχέσεις, ἥτοι τοὺς ρυθμίζοντας τὴν ἐκκλησιαστικὴν πειθαρχίαν, ἢ καθιεροῦντας πνευματικὰς ποινὰς καὶ δικαιοδοσίαν ἐκκλησιαστικὴν. Οἱ μὴ δογματικοὶ κανόνες δὲν εἶναι ὑποχρεωτικοί, εἰμὴ καθ' ὅσον ῥητῶς ἢ περιειλημμένως ἀναγνωρίζονται ὑπὸ τῆς ἐν ἰσχύει νομοθεσίας, ἢ δὲν ἀπάδουσιν εἰς τὸ δημόσιον ἡμῶν δίκαιον· τοῦτο καθιερώθη καὶ ὑπὸ τῆς νομολογίας ἐν Γαλλίᾳ.

Ἀνωτάτη διοικητικὴ ἀρχὴ τῆς Ὁρθόδοξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας ἐν Ἑλλάδι συνέστη τὸ πρῶτον ἡ Ἱερὰ Σύνοδος διὰ τοῦ ἀπὸ 23 Ἰουλίου 1833 νόμου· ἐξανονίσθη δὲ ἡ Σύνοδος ἐπὶ τὸ τελειότερον, συγκροτούμενη μόνον ὑπὸ Ἀρχιερέων, διὰ τοῦ ἀπὸ 9 Ἰουλίου 1852 Καταστατικοῦ νόμου, τοῦ ὁρίσαντος τὴν δικαιοδοσίαν καὶ τὰ καθήκοντα αὐτῆς. Ἐτερος δὲ νόμος, τῆς 9 Ἰουλίου 1852, ἐρρύθμισε τὰ περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐπισκοπῶν καὶ περὶ τῶν καθηκόντων τῶν Ἀρχιερέων καὶ τοῦ ὑπ' αὐτοὺς κλήρου. Ἐν ἑπτανήσῳ ἐξακολουθεῖ ἐπικρατοῦν τὸ ἐγχώριον ἔθος τοῦ νὰ χειροτονῆται ὡς Ἀρχιερεὺς ὁ κληρικὸς, ὃν ἐξελέξαντο ὡς τοιοῦτον οἱ ἱερεῖς τῆς περιφερείας τῆς χειρουργίας ἐπισκοπικῆς ἑδρας. Ὅταν ἀναθεωρηθῇ ὁ Καταστατικὸς τῆς Ἱερᾶς Συνόδου νόμος, τότε θέλει

(α) Ὅρα συζητήσεις καὶ ἀπερίφρην τῆς κατ' ἐναντίαν ἔννοιαν προτάσεως τοῦ πληρεξουσίου κ. Γ. Ἰακωβάτου Τιπάλδου ἐν τῇ Ἐπισ. ἐφημ. τῆς Συνελεύσεως, Ε', σελ. 301 ἐπ.

(β) Κατ' ἐπίμονον αἴτησιν πληρεξουσίων τινῶν, ἐσημειώθη ἐν τοῖς πρακτικαῖς τῆς Β' ἐν Ἀθήναις Συνελεύσεως, «ὅτι αὕτη ἐκφράζει τὴν εὐχὴν, ἵνα ἡ Κυβέρνησις ἔλθῃ ὅσον τάχιστα εἰς συνεννόησιν μετὰ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου, καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὴν Ἐκκλησίαν τῶν Ἰονίων νήσων.» Ἡ ἐκδήλωσις αὕτη ἐλογίσθη ὑπὸ πολλῶν περιττῇ.

γεννηθῇ τὸ ζήτημα, κατὰ τίνα τρόπον θέλουσι ἐκλέγεσθαι ὁριστικῶς ἐν ὅλῳ τῷ βασιλείῳ οἱ Ἐπίσκοποι. Ἀποκρούομεν ὅμως ἀπὸ τοῦδε ὡς ἀνθελληνικὴν τὴν ἀξίωσιν ἐπτανησίων τινῶν, ὅτι δύναται νὰ συμβιβασθῇ τοῦ Ἑλληνικοῦ βασιλείου ὁ προορισμὸς πρὸς τυπικὸν τι ἔθος, ὅπερ εἶχε μὲν ἄλλοτε τὸν ἱστορικὸν αὐτοῦ λόγον, ἀλλ' ἀντίκειται εἰς τὴν πλήρη τῶν κληρικῶν ἀπογὴν ἀπὸ τῶν πολιτικῶν πραγμάτων καὶ τῶν ἐντεῦθεν παθῶν, καὶ ἀπᾶδει πρὸς τὸ καθήκον, ὅπερ ἔχει αὐτὴ αὕτη ἡ Πολιτεία νὰ ἀναζητῇ τοὺς ἐκυτῆς ἱεράρχας ἐν τοῖς σεβασμιωτέροις καὶ μᾶλλον εὐπαιδέτοις τῆς ἐλευθέρου καὶ δούλης Ἑλλάδος κληρικοῖς. Ἡ τῆς Ἑλλάδος πορεία ἀποτελεῖ τοῦ Πανελληνίου καὶ οὐχὶ ἀτόμων τινῶν ἢ νήσων κτήμα· τοῦτο οὐδεὶς πρέπει νὰ ἀγνοῇ. Ἐὰν ἡ ἱερὰ Σύνοδος ποιήσῃ ἐκάστοτε ἀγαθὴν χρῆσιν τοῦ δικαίωματος τοῦ προτείνειν τρεῖς ὑποψηφίους, ὁ διορισθησόμενος ἐξ αὐτῶν ὑπὸ τοῦ Βασιλέως ἔσται πάντοτε ὁ ἐκλεκτός τῆς Ἐκκλησίας.

Συνέπεια τῆς κατὰ τὸ πρῶτον ἄρθρον τοῦ συντάγματος ἀπαγορεύσεως τοῦ προσπλουτισμοῦ εἶναι τὸ χορηγηθῆν τῇ ἱερᾷ Συνόδῳ, διὰ τῆς θ' παραγράφου τοῦ Καταστατικοῦ αὐτῆς, μέγα δικαίωμα τοῦ ἐπαγρυπνεῖν εἰς τὸ περιεχόμενον τῶν εἰς χρῆσιν τῆς νεότητος καὶ τοῦ κλήρου δημοσιευομένων ἐν Ἑλλάδι ἢ ἐξωθεν εἰσερχομένων βιβλίων καὶ ἄλλων ἐντύπων φυλλαδίων. Ἀλλ' ἡ νομοθετικὴ αὕτη διάταξις δὲν περιέχει καὶ ποινικὴν τινὰ κύρωσιν. Ὅθεν ὀφείλει μὲν ἡ κυβέρνησις, τῇ αἰτήσῃ τῆς ἱερᾶς Συνόδου, νὰ ἐπιτηρῇ καὶ ἀπαγορεύῃ τὴν ἐν τοῖς δημοσίοις ἢ ἄλλοις σχολείοις, ἐν οἷς φοιτῶσι τέκνα ὀρθοδόξων, χρῆσιν βιβλίων περιεχόντων τι ἐναντίον εἰς τὰ δόγματα τῆς Ὀρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ δὲν δικαιούται καὶ νὰ καταδιώξῃ ποινικῶς τοὺς συγγραφεῖς καὶ ἐκδότας τῶν βιβλίων τούτων, εἰμὴ μόνον καθ' ὅσον διὰ τοῦ ἐν αὐτοῖς περιεχομένου παραβιάζονται οἱ ὅρισμοί τοῦ 197 ἁρθροῦ τοῦ ποινικοῦ νόμου, ἢ τῶν ἁρθρῶν 14, 17 καὶ 18 τοῦ περὶ ἐξυβρίσεως καὶ τύπου νόμου.

Ἀλλ' ἡ ἐποπτεία τῆς ἱερᾶς Συνόδου δὲν δύναται νὰ ἐκταθῇ καὶ ἐπὶ τῶν βιβλίων, ὅσα μὴ ὄντα προωρισμένα εἰς παιδαγωγίαν τῶν πιστῶν ὀρισμένης θρησκείας, ἢ τῶν μαθητῶν σχολείων καὶ γυμνασίων, πραγματεύονται περὶ θρησκευτικῶν ἀντικειμένων φιλοσοφικῶς, ἢ ἱστορικῶς, καὶ ἄνευ προθέσεως προσπλουτισμοῦ ἢ δυσμενείας ὑπὲρ ἢ κατὰ τινος θρησκείας· διότι ἄλλως ἤθελε περιορίζεσθαι ἡ ἐπιστημονικὴ ἐρευνα τῆς ἀληθείας (α), οἱ δὲ καθηγηταὶ τοῦ Πανεπιστημίου καὶ λοιποὶ λόγιοι τοῦ ἔθνους ἔπρεπε νὰ ὀδηγῶνται εἰς τὰς σκέψεις καὶ φι-

λοσοφικὰς μελέτας τῶν ἐκ τῶν φρονημάτων τῶν κατὰ καιροὺς συγκροτούντων τὴν ἱερὰν Σύνοδον ἀρχιερέων (β). Μίαν τινὰ ἐννοοῦμεν ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ ἐξαίρεσιν, ὅτι οἱ καθηγηταὶ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς, ἐν ὅσῳ εἶναι ἐπιτετραμμένοι οὐχὶ τὴν διδασκαλίαν ἀφηρημένως τῆς θεολογίας ὡς καθαρᾶς ἐπιστήμης, ἀλλὰ τὴν μόρφωσιν πεπαιδευμένων κληρικῶν κατὰ τὰ δόγματα καὶ τὰς παραδόσεις τῆς Ὀρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, δὲν δύνανται νὰ νεωτερίσωσιν εἰς τὰ ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας ταύτης καὶ τῶν Πατέρων αὐτῆς παραδεδεγμένα.

Ἡ πολιτεία, ἡ θεωροῦσα ὡς ἀναγκαῖον ἐν τῇ κοινῇ τὸ θρησκευτικὸν στοιχεῖον, ὀφείλει νὰ μισθοδοτῇ εἴτε διὰ τοῦ δημοσίου ταμείου, εἴτε διὰ τῶν δήμων, τοὺς λειτουργοὺς οὐ μόνον τῆς ἐπικρατούσης θρησκείας, ἀλλὰ καὶ ἁπασῶν τῶν ἀνεγνωρισμένων θρησκειῶν. ἔχει δὲ καὶ συμφέρον εἰς τοῦτο, διότι ἡ μισθοδοσία καθιστᾷ μᾶλλον ἐνεργὴν τῆς προστασίας τὸ δικαίωμα, εὐκολύνουσα συνάμα καὶ τὴν ἐποπτείαν αὐτῆς, ὀφειλούσης νὰ γινώσκῃ τίνας οἱ λειτουργοὶ οὗτοι καὶ ἂν θέλουσι ποιεῖ ἀγαθὴν χρῆσιν τῆς ἀποστολῆς τῶν· ἰδίως δὲ δὲν πρέπει νὰ ἀνέχεται ἡ Ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἵνα μισθοδοτῶνται οἱ ἐν Ἑλλάδι λειτουργοὶ τῆς Ῥωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας ὑπὸ ξένων ἀρχῶν, ἢ ἄνευ γνώσεως αὐτῆς διὰ συνεισφορᾶς ἁλλοδαπῶν ἰδιωτῶν (γ).

Ὅσον οἱ λειτουργοὶ τῶν θρησκειῶν μένουσι τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας ἀμέτοχοι, κατὰ τοσοῦτον καὶ σεβαστότεροι εἰς τοὺς λαοὺς γίνονται. Παράδειγμα δ' ἔστω ἡ ἐν τῇ βορείῳ Ἀμερικῇ τῶν Ἐκκλησιῶν ἀπὸ τῆς ἐξουσίας τῆς πολιτείας πικτελὴς ἀποχὴ, εἰς ἣν ἀποδίδεται ἡ τε μεγάλη ἐπιρροή, ἣν ἐπὶ τῶν ἡθῶν ἐνασχοῦσιν αἱ θρησκευτικαὶ ἰδέαι, καὶ ἡ εὐλάβεια πρὸς τοὺς ἱερεῖς, μὴ ἀναμιγνυμένους εἰς τὴν πολιτικὴν, μηδὲ ὄργανα ἢ βοηθοὺς τῶν πολιτικῶν συστημάτων γινομένων (δ). Ὅρθως δὲ ἀπαγορεύεται ὑπὸ τῆς ἡμετέρας νομοθεσίας εἰς τοὺς κληρικοὺς νὰ λαμβάνωσιν οἰκονομικὰ δημοτικὴν ἢ δημοσίαν θέσιν, νὰ ἐκλέγωνται βουλευταὶ, νὰ ψηφοφορῶσιν ἐν ταῖς ἐκλογαῖς, κλ. Λείψανον τῆς μεσαιωνικῆς ἐποχῆς σώζεται καὶ νῦν ἐν ταῖς πλείστας τῆς Εὐρώπης πολιτείας, καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Ἀγγλίᾳ, τὸ νὰ διορίζωνται μέλη τῆς Γερουσίας καὶ κληρικοὶ, συνήθως δὲ ἐπίσκοποι, ὅπερ ὅμως, ὡς περιπλέκον αὐτοὺς εἰς τὰ πολιτικὰ πάθη, ἀπᾶδει πρὸς ἣν οἱ κληρικοὶ ἐπαγγέλλονται ἐντολὴν τοῦ διδάσκειν τὴν

(β) Περὶ τῆς προκυφάσεως τῷ 1860 διενέξεως μεταξὺ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Φριδβέργου καὶ τοῦ ἐκεῖ Πανεπιστημίου, καὶ τῆς ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς διδασκαλίας ἐκδηλώσεως τοῦ λαοῦ καὶ τῶν βουλευτῶν τοῦ δουκάτου τῆς Βάδης, ὅρα τὴν *Revue germanique* τῆς 31 Ἰουλίου 1861, ἐν σελ. 240 ἐπ.

(γ) Ὁρα 7 ἄρθρον τοῦ ἐν Γαλλίᾳ συντάγματος τοῦ 1848.

(δ) Tocqueville, αὐτ., I, σελ. 360 ἐπ.

(α) Ὁρα ἑτέρα ἐν ἁρθρῳ 14.

εἰρήνην καὶ ἀγάπην τῶν πολιτῶν πρὸς ἀλλήλους.

Ἡ Ἐκκλησία μόνον πνευματικὰ κέκτηται μέσα ἐπὶ τῶν μὴ κληρικῶν, οὐχὶ δὲ καὶ ἀναγκαστικά, τὸν δὲ μὴ ὑπακούοντα δὲν ἔχει δικαίωμα νὰ τιμωρήτῃ, ἀλλὰ μόνον νὰ διαγράψῃ ἐκ τοῦ καταλόγου τῶν ὁπαδῶν αὐτῆς· οἱ δὲ ἀφορισμοὶ αὐτῆς δὲν ἰσχύουσιν ἄνευ τῆς παρὰ τῆς πολιτείας ἐγκρίσεως. Οὐδὲ περιορισμὸς τις τῆς προσωπικῆς ἐλευθερίας ἢ ἄλλος σωματικὸς καταναγκασμὸς κληρικοῦ ὑπὸ τῆς προϊσταμένης αὐτοῦ ἀρχῆς δύναται νὰ γείνη ἐὰν μὴ ἢ ἐγκριμένον ὑπὸ νόμου. — Ἡ Ἐκκλησία μόνον τὸ δικαίωμα τῆς ἐκκλησιαστικῆς διδασκαλίας ἔχει, ἢ δὲ κυρίως κοσμικὴ ἐκπαίδευσις ἀνήκει εἰς τὴν πολιτείαν, ἥτις μάλιστα δικαιούται νὰ ἐπιβλέπῃ καὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν διδασκαλίαν, ὡς καὶ τὴν ἐκπαίδευσιν καὶ μόρφωσιν τῶν κληρικῶν. Οἱ λειτουργοὶ τῶν ἀνεγνωρισμένων θρησκειῶν δὲν δικαιούνται νὰ διατηρῶσι σχολεῖα ἄνευ ἐγκρίσεως τῆς κυβερνήσεως (α), οὐδὲ κατ' ἄλλας διατάξεις παρὰ τὰς καθιερωμένας διὰ τῶν ἐν ἰσχύει νόμων καὶ διαταγμάτων. Οἱ προϊστάμενοι τῶν ἄλλων παρὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν θρησκείαν δὲν δύνανται νὰ ἐπιβάλλωσιν εἰς τοὺς ὑπ' αὐτοὺς κληρικοὺς ἐξωτερικὰς ποινὰς, οὐδὲ τῇ ἐγκρίσει τῆς κυβερνήσεως, ἐν ὧσιν δὲν ἐκδοθῇ περὶ τούτου νόμος.

Οὐδεμίαν ἀπαιτεῖται ἄδεια πρὸς εἰσαγωγὴν εἰς δίκην ἀρχιερέων, ἱερέων ἢ ἄλλων κληρικῶν, κατὰ τὴν γενικὴν τοῦ 19 ἄρθρου τοῦ συντάγματος διάταξιν. Οἱ κατώτεροι κληρικοὶ, οἷον οἱ ἱερεῖς, διάκονοι καὶ μοναχοὶ, ὑπόκεινται ὡς πρὸς τὴν ἀνάκρισιν καὶ ἐκδίκασιν τῶν ἀποδιδωμένων αὐτοῖς ἐγκλημάτων εἰς τὰς κατὰ τὸ κοινὸν δίκαιον ἀνακριτικὰς καὶ δικαστικὰς ἀρχάς. Οἱ δὲ ἐπίσκοποι καὶ μητροπολίται καὶ τὰ μέλη τῆς Συνόδου, μετὰ τοῦ παρ' αὐτῇ βασιλικοῦ ἐπιτρόπου, τῶν παρέδρων καὶ τοῦ πρώτου γραμματέως, ἐπὶ μὲν πταισμάτων ἀνακρίνονται καὶ δικάζονται ὑπὸ τῶν πλημμελειοδικῶν, ἐπὶ δὲ πλημμελημάτων ὑπὸ τῶν ἐφετῶν, ἐπὶ δὲ κακουργημάτων ἀνακρίνονται ὑπὸ τῶν ἐφετῶν καὶ δικάζονται ὑπὸ τῶν κακουργιοδικῶν κατὰ τοὺς συνήθεις τύπους. Δὲν ἐκτελεῖται ὁμῶς κατὰ κληρικοῦ οὐδεμίαν ποινὴ ἐπὶ κακουργήματι, πρὶν ἢ εἰδοποιηθῇ περὶ τούτου ἡ Ἱερὰ Σύνοδος καὶ γείνη ἢ διαταχθῇ παρ' αὐτῆς ἡ καθίρεσις.

Κατὰ τὸν προμνημονευθέντα ἀπὸ 9 Ἰουλίου 1852 νόμον περὶ ἐπισκοπῶν, ἅπαντες οἱ ἐν τῷ βασιλείῳ ἐπίσκοποι τῆς Ὀρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας τελοῦσιν ὑπὸ τὴν ὑπερτάτην ἐφορείαν τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, ἀναφέρονται εἰς αὐτήν, ὡς ἀνωτάτην ἐκκλησιαστικὴν ἀρχὴν, καὶ ἐκτελοῦσι τὰς ἀποφάσεις καὶ

(α) Ὁρᾷ νόμον τῆς 27 Σεπτεμβρίου 1836 περὶ ἱερατικῶν σχολείων.

διαταγὰς αὐτῆς. ἕκαστος ἐπίσκοπος, πλὴν τῆς πνευματικῆς τοῦ ἐξουσίας, ἔχει καὶ δικαιοδοσίαν δικαστικὴν ἐπὶ τοῦ ὑπ' αὐτὸν κλήρου· δικάζει μετὰ τεσσάρων ἐκ τῶν ἀξιωματικῶν τῆς ἐπισκοπῆς, διοριζομένων ἐφ' ἅπαξ διὰ βασιλικοῦ διατάγματος, ἐπὶ τῇ γνωμοδοτήσει τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, τὰς ἐκκλησιαστικὰς παραβάσεις καὶ παρεκτροπὰς τῶν ὑπὸ τὴν ποιμαντορίαν αὐτοῦ κληρικῶν· ἐπιβάλλει δὲ ἐκκλησιαστικὰς ποινὰς εἰς τὸν περιπεσόντα ἀποδεδειγμένως εἰς ἀμάρτημα ὡς πρὸς τὰ χρέη καὶ τὰ καθήκοντα τῆς ἐπαγγελίας του, ὡς ἐφεξῆς· α) ἐπίπληξιν· β) ἀργίαν πάσης ἱεροπραξίας μετὰ στερήσεως τῶν δικαιωμάτων τῆς ἐφημερείας τοῦ τιμωρουμένου· γ) ἐκπτώσιν τοῦ ἀξιώματος, εἰς ὃ ἦν ἰδίως διωρισμένος ὁ τιμωρούμενος· δ) σωματικὸν περιορισμὸν ἐντὸς διατηρουμένου μοναστηρίου, ἢ ἄλλου εἰδικοῦ διὰ τοὺς κληρικοὺς σωφρονιστικοῦ καταστήματος· ε) ἀπότισιν ποσοῦ διπλασίου τῶν ὅσα χρήματα ἔλαβεν ὁ τιμωρούμενος πλέον τοῦ νενομισμένου, ἢ διὰ πρᾶξιν ἀπηγορευμένην καὶ ἐναντίαν εἰς τὰ καθήκοντά του· στ) ἀφορισμὸν προσωπικὸν κατὰ κληρικοῦ μοναχοῦ. Αἱ ἀποφάσεις τοῦ ἐπισκοπικοῦ δικαστηρίου, αἱ καταγινώσκουσαι ἐπίπληξιν ἢ ἀργίαν μέχρι τῶν ἐπτὰ ἡμερῶν, εἶναι ἀνέκκλητοι· αἱ δὲ λοιπαὶ ἐκκαλοῦνται ἐντὸς δέκα ἡμερῶν, προστιθεμένης καὶ τῆς ἀποστάσεως, εἰς τὴν Ἱερὰν Σύνοδον. Ἡ ἐφασὶς ἀναστέλλει τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἐκκληθείσης ἀποφάσεως, πλὴν τῆς διαταπτεύσεως ἀργίαν. Ἡ δὲ Σύνοδος ἀποφαίνεται κατὰ τοὺς κανόνας καὶ τὰς ἐκκλησιαστικὰς διατάξεις καὶ τὸν καταστατικὸν αὐτῆς νόμον, ἐπικυροῦσα, τροπολογοῦσα, ἢ ἀκυροῦσα τὴν ἐκδοθεῖσαν ἀπόφασιν. Ἐάν ποτε κληρικὸς ὑποπέσῃ εἰς ἀμάρτημα ἐκκλησιαστικόν, ἐπάγον καθάίρεσιν, ὁ ἐπίσκοπος εἴτε αὐτὸς, εἴτε κατὰ παραγγελίαν του εἰς ἐκ τῶν ἀνωτέρων ἀξιωματικῶν τῆς ἐπισκοπῆς του, ἐνεργεῖ τακτικὴν ἀνάκρισιν, καὶ ταύτης περαιωθείσης, πέμπει τὸν φάκελλον τῆς ἀνακρίσεως εἰς τὴν Ἱερὰν Σύνοδον, ἥτις δικάζει κατὰ τὰς κανονικὰς διατάξεις καὶ τὰς ἐκκλησιαστικὰς διατυπώσεις, ἀφοῦ πρῶτον ἀκούσῃ τὸν κατηγορούμενον κληρικόν. Εἰς τὸν ἐπίσκοπον ἀνήκει ἡ δοκιμασία καὶ χειροτονία τῶν ἐντὸς τῆς ἐπισκοπῆς αὐτοῦ ἱερωμένων πάσης τάξεως καὶ βαθμοῦ, καὶ ἡ δοκιμασία τῆς κορυᾶς τῶν μοναχῶν. Ὁ ἀριθμὸς τῶν εἰς ἐκάστην κοινότητα καὶ ἐνορίαν ἀναγκαζίων ἱερέων καὶ διακόνων, καὶ ἡ διαίρεσις τῶν ἐνοριῶν θέλουσι κανονισθῇ διὰ βασιλικοῦ διατάγματος, μετὰ προηγουμένην γνωμοδότησιν τῆς Ἱερᾶς Συνόδου. — Περὶ τῶν μοναστηρίων καὶ τῆς διαχειρίσεως αὐτῶν προβλέπουσι τὰ διατάγματα τῆς 26 Ἀπριλίου καὶ 4 Δεκεμβρίου 1834, τῆς 20 Μαΐου 1836 καὶ τῆς 29 Ἀπριλίου 1843.

Ὁ Πάπας, κατὰ τὴν ἐνεστῶσαν αὐτοῦ κατοχὴν, παρίσταται ὡς πνευματικὸς μονάρχης, εἰς ὃν ὑπακούουσιν οἱ πιστοὶ ὡς πρὸς τὰς συνειδήσεις των· περιορίζεται δὲ μόνον ὑπὸ τινων κανόνων, ἐκπορευθέντων ὑπὸ τοῦ Ἱ. Χριστοῦ, ἢ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, καὶ περιεχομένων ἐν ταῖς ἱεραῖς γραφαῖς καὶ ταῖς παραδόσεσι, καὶ προσέτι ὑπὸ τῶν συνοδικῶν ἐκείνων ἀποφάσεων, ἃς αὐτὸς οὗτος ἐκουσίως ἐδέχθη, οὐχὶ δὲ καὶ ὑπὸ τῆς θελήσεως τῶν ἐν τῇ παρόντι μελῶν τῆς Ἐκκλησίας, οὐδ' αὐτῶν τῶν ἐπισκόπων, οὓς τότε μόνον συγκαλεῖ, ὅταν αὐτὸς ἐγκρίνῃ (α). Ἀλλὰ τὸ ἀπόλυτον τῆς ἐξουσίας τοῦ Πάπα δὲν ἀποτελεῖ δόγμα τῆς Ἐκκλησίας, οὐδ' ἀποδέχονται αὐτὸ πάντες οἱ καθολικοὶ (β). Ἰδίως δ' ἐν Γαλλίᾳ ἀπὸ Λουδοβίκου τοῦ θ' καὶ ἐντεῦθεν πολλάκις ἠμφισβητήθη καὶ περιεστάλη ἡ Παπικὴ ἐξουσία· εἰδικώτερον δὲ καθιερώθησαν ἐν αὐτῇ διὰ τῆς γενομένης τῷ 1682 ὑπὸ τοῦ Γαλλικοῦ κλήρου διακηρύξεως αἱ καλούμεναι Γαλλικανικαὶ ἐλευθερίαι (γ), αἵτινες ἐκυρώθησαν καὶ ὑπὸ τῶν ὀργανικῶν νόμων τῆς 18 Germinal, τοῦ ἔτους 10 τῆς δημοκρατίας, καὶ ἀποτελοῦσιν ἤδη θεμελιώδη τῆς Γαλλίας νόμον.

Ὅ,τι καὶ ἂν κριθῇ ἀναγκαῖον νὰ γείνη ἐν Ἑλλάδι περὶ τοῦ κλήρου, τῶν ἐπισκόπων καὶ ἄλλων ἀξιωματικῶν τῆς Ῥωμαιοκαθολικῆς ἢ ἄλλης παρὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν θρησκείας, πρέπει διὰ νόμου νὰ ψηφισθῇ· οὐδ' ὀφείλει περὶ τοιούτων ἀντικειμένων νὰ συνάψῃ ἡ Ἑλλὰς σύμβασιν μετὰ τοῦ Πάπα, οἷαν οὐδ' εἰς αὐτὴν τὴν Γαλλίαν οἱ συγγραφεῖς συμβουλεύουσιν (δ). Πᾶς λειτουργὸς ἀνεγνωρισμένης θρησκείας πρέπει νὰ ᾔηται πολίτης Ἑλλήν καὶ νὰ δώσῃ τὸν ὄρκον τοῦ ὑπαλλήλου (ε), διότι ἄλλως προσβάλλεται ἡ αὐτονομία τῆς Ἑλλάδος, ἀνεχομένης νὰ ἐνεργῶσιν ἐν τῇ χώρᾳ αὐτῆς ὡς ἐκκλησιαστικαὶ ἀρχαὶ ξένων πολιτειῶν ὅργανα. Δίαν δ' ἐπιπολαίως ἐλέχθη ἐν τῇ ἐν Ἀθήναις Β' Συνελεύσει ὑπὸ τινος, κατὰ τὴν συνε-

δρίασιν τῆς 10 Αὐγούστου 1864, ὅτι τὸ Πρωτόκολλον τῆς 3 Φεβρουαρίου 1830 τοῦ ἐν Λονδίνῳ Συμβουλίου τῶν τριῶν εὐεργετῶν Δυνάμεων διετήρησεν ἀποκλειστικὴν εἰς τὸν Πάπαν ἐπὶ τοῦ προκειμένου δικαίωμα· διότι τοιαύτη τις ἔννοια, ἀπάδουσα πρὸς τὴν ἀναγνωρισθεῖσαν ὑπὸ τοῦ εἰρημένου Πρωτοκόλλου πλήρη αὐτονομίαν τῆς Ἑλλάδος, δὲν ἐξάγεται οὔτε ἐκ τοῦ γράμματος, οὔτε ἐκ τοῦ πνεύματος αὐτοῦ (ς). Ὡς ἐκ τούτων δὲ ἐψήφισεν ἡ Συνέλευσις ἐν τέλει τοῦ δευτέρου ἄρθρου τοῦ συντάγματος τὴν ἐξῆς ὀρθὴν διάταξιν. «Οἱ ἀρχιεπίσκοποι, ἐπίσκοποι καὶ ἱερεῖς τοῦ καθολικοῦ κλήρου πρέπει νὰ ᾧσι πολῖται Ἕλληνας. » Δυστυχῶς ὁμοῦς πτοηθεῖσα ἡ εὐκισθησία τοῦ ὑπουργείου ἐκ προφορικῶν τινων παρατηρήσεων ἐνὸς πρέσβους, ὑπηγόρευσε τὴν ἀποστολὴν εἰς τὴν Συνέλευσιν ἐπὶ τούτου Β. Διαγγέλματος, οὗ ἔνεκεν ἀντὶ τῆς εἰρημένης διατάξεως ἐτέθη ἡ ἐξῆς. «Οἱ λειτουργοὶ ὅλων τῶν ἀνεγνωρισμένων θρησκειῶν ὑπόκεινται εἰς τὴν αὐτὴν τῆς πολιτείας ἐπιτήρησιν, εἰς ἣν καὶ οἱ λειτουργοὶ τῆς ἐπικρατούσης θρησκείας. » Πῶς ἠδύνατο ἡ Γαλλία νὰ ἐπιμείνῃ ἀπέναντι τῆς Εὐρώπης εἰς τοιαύτην ἀξίωσιν, ἀφοῦ αὐτὴ αὕτη ἔχει ὡς θεσμὸν, «ὅτι οὐδεὶς κληρικὸς δύναται νὰ ἐνασκή τὰ τοῦ ἐπαγγέλματος αὐτοῦ, μὴ ὢν ὑπὸ κροσ Γάλλος; ». Ἐν τούτοις παρατηρητέον, ὅτι διὰ τῆς νέας διατάξεως ἀνεβιβάσθη εἰς θεσμὸν συνταγματικόν, μὴ δυνάμενον μήτε διὰ νόμου μήτε διὰ συνθήκης νὰ τροποποιηθῇ ἢ παραβιασθῇ, ἡ ἀρχὴ περιέπιτηρήσεως πασῶν τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀρχῶν, ἣν εἶχεν ἀναγράψῃ τὸ περὶ ἀρμοδιότητος τοῦ Ἰπουργείου τῶν ἐκκλησιαστικῶν διάταγμα τῆς 3 Ἀπριλίου 1833. Τὸ δὲ καθήκον τῆς ἐπιτηρήσεως συνεπάγεται ἀναγκαίως τὸ δικαίωμα τοῦ ν' ἀπαγορεύῃ ἡ Κυβέρνησις πᾶσαν πρᾶξιν ἐκκλησιαστικῆς ἀρχῆς ἀντιβαίνουσαν εἰς ὑφισταμένους ἐν Ἑλλάδι νόμους. Ἀρα καθ' ὅσον νόμος ἐγχώριος ἠθέλην ἀπαγορεύσει τὸν διορισμὸν ἱερέως ἢ ἀρχιερέως μὴ ὑποκίου Ἑλλήνος, δικαιοῦται καὶ ὀφείλει ἡ Κυβέρνησις νὰ τηρῇ τὴν ἀπαγόρευσιν τούτην ἀπέναντι πάσης ξένης ἀξιώσεως (ζ).

Εἰς τὸ Ἰπουργεῖον τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀνήκει, κατὰ τὸ προμνημονευθὲν περὶ ἀρμοδιότητος αὐτοῦ διάταγμα, ἡ προεξέτασις καὶ ἔγκρισις πάντων τῶν δια-

(α) Ὁρα Χερτέρου ἀλληλεθνὲς δίκαιον, § 40, σημ. α.

(β) Ὁ Χέρτερος, αὐτόθι, προστίθῃσι ταῦτα. «Οὐδὲν ἄγνοῦμεν ὅτι δὲν ἀποδέχονται ἅπαντες οἱ καθολικοὶ τὸ ἀπόλυτον τῆς ἐξουσίας τοῦ Πάπα, ὅτι δὲν ἀποτελεῖ δόγμα τῆς Ἐκκλησίας καὶ ὅτι ἀνεπιτήρητον σύστημα τι ἀντιπολιτεύσεως, ὅπερ ὑποτάσσει τὴν ἐξουσίαν τοῦ Πάπα εἰς ἀνωτέραν τινὰ ἐκκλησιαστικὴν θέλησιν, ἐπιτρέπον αὐτῇ κυρίως τὴν ἐκτελεστικὴν καὶ προσωρινῶς μόνον τὴν νομοθετικὴν ἐξουσίαν. Ἐν τούτοις τὸ σύστημα τοῦτο δὲν ἀνεγνωρίσθη γενικῶς παρ' ὅλων. . . ὁ δὲ Πάπας ἐξακολουθεῖ πράγματι ἐμφαίνων τὴν εἰκόνα ἀπολύτου μοναρχίας, περιστοιχισμένος ὑπὸ τῶν παλαιῶν Συνελεύσεων τῶν Τάξεων, ὧν ὁμοῦς τὰ δικαιώματα εὐδαιμόνως ἔσχον συνταγματικὴν ἐγγύησιν!»

(γ) Περὶ αὐτῶν ἴδε ἀξίολογον διατριβὴν τοῦ Ch. Giraud ἐν τῇ *Révue de législation et de jurisprudence*, 1843, II, σελ. 357 ἐπ. καὶ III, σελ. 57 ἐπ., ἐνθα ἐπιτίθεται ἱστορικῶς τὸ ζήτημα, ἀν περιορίζεται ὑπὸ τῶν Συνόδων ἡ πνευματικὴ ἐξουσία τοῦ Πάπα καὶ ἂν οὗτος ᾔηται ἀναμάρτητος.

(δ) Serrigny, αὐτ. I, σελ. 536 ἐπ. Hello, αὐτ. I, σελ. 141.

(ε) Ὁρα νόμον τῆς 31 Μαΐου 1860, περὶ ὁρκωδείας τῶν ἀρχιερέων καὶ λοιπῶν κληρικῶν τῆς Ῥωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας.

(ς) Ὁρα πρὸς τοῦτο καὶ τὸ 2 ἄρθρον τοῦ ἑτέρου ἀπὸ 19 Ἰουνίου 1830 Πρωτοκόλλου.

(ζ) Κατὰ τὸν προμνημονευθέντα περὶ ἐπισκοπῶν νόμον, οἱ προτεινόμενοι τῇ Βασιλεῖ ὑπὸ τῆς ἱερᾶς Συνόδου ὡς ὑποψήφιοι εἰς τὴν κανὴν θέσιν ἐπισκόπου τρεῖς κληρικοὶ πρέπει νὰ ᾔησι πολῖται Ἕλληνας· ὡσαύτως ὁ χειροτονούμενος ὑπὸ τοῦ ἀνήκοντος ἐπισκόπου εἰς πρεσβύτερον ἢ διάκονον, καθὼς καὶ ὁ τὴν κουρὰν λαμβάνων μοναχὸς, ἐκτὸς τῶν πρὶν τῶν ἱερῶν κανόνων ἀπαιτούμενων προσόντων πρὸς χειροτονίαν ἢ κουρὰν, πρέπει προσέτι νὰ ᾔησι πολίτης Ἑλλήν καὶ νὰ ἔῃκε προηγουμένως τὸν νενομισμένον ὄρκον τοῦ πολίτου Ἑλλήνος.

ταγμάτων τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀρχῶν, πρὸ πάντων δὲ τῶν αὐτογράφων, τῶν βουλῶν καὶ πινακίων τοῦ Πάπα. Ἀρα ἄνευ ἐγκρίσεως τῆς Ἑλληνικῆς ἀρχῆς (α) οὔτε ἐπισκόπους ἢ μοναστικά τάγματα δύναται νὰ συστήσῃ ἐν Ἑλλάδι ὁ Πάπας, οὔτε ἱεροκλήρυκας ἢ ἐγκυκλίους νὰ ἀποστείλῃ. Οὐδένα δὲ λόγον δύναται ἰσχυρῶς νὰ ἀντιτάξῃ ὁ Πάπας, ἂν περιορισθῇ ἐν Ἑλλάδι ἢ ἐξουσία αὐτοῦ ὡς περιεστάλη καὶ ἐν τῇ καθολικῇ Γαλλίᾳ, ἐν ἣ πρὸς τοῖς ἄλλοις ἰσχύουσι καὶ ταῦτα: α) ἡ Γαλλικὴ κυβέρνησις διορίζει (προτείνει) τοὺς ἀρχιερεῖς, ὁ δὲ Πάπας μόνον τοὺς χειροτονεῖ· β) τοὺς ἱερεῖς καὶ λοιποὺς κληρικοὺς χειροτονοῦσιν οἱ Γάλλοι ἐπίσκοποι, οὐχὶ δὲ ὁ Πάπας ἢ ἄλλοι ξένοι ἐπίσκοποι· γ) οἱ τε ἐπίσκοποι καὶ λοιποὶ κληρικοὶ δίδουσιν εἰς τὸν βασιλέα καὶ εἰς τὰς κατωτέρας ἀρχὰς ὄρκον πίστεως· δ) οὐδεὶς ἄνθρωπος, φέρων ὀνομασίαν ἐξάρχου, τοποτηρητοῦ ἢ ἐπιτρόπου τοῦ Πάπα, δύναται νὰ ἐνεργήσῃ τι ἐν Γαλλίᾳ ἄνευ τῆς ἐγκρίσεως τῆς κυβερνήσεως· ε) οὐδεὶς κληρικὸς δύναται νὰ ἐνασκῇ τὰ τοῦ ἐπαγγέλματος αὐτοῦ, μὴ ὢν ὑπήκοος Γάλλος· ς) αἱ καταχρήσεις ἢ ὑπερβάσεις τῆς ἐξουσίας τοῦ κλήρου δικάζονται καὶ περιστέλλονται ὑπὸ τοῦ ὑποτελοῦς τῇ κυβερνήσει Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας· ζ) ἡ ἐκκλησιαστικὴ διδασκαλία καὶ ἡ δημοσία τῶν πολιτῶν ἀνατροφὴ ἐνεργεῖται ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν καὶ ἐπιβρόχην τῆς κυβερνήσεως· η) ἡ κυβέρνησις διορίζει τὰς ἐπισκοπὰς καὶ ἐφημερείας· θ) οὐδεμίᾳ διαταγῇ ἢ βούλᾳ τοῦ Πάπα δύναται νὰ ἐνεργηθῇ παρὰ τὴν ἄδειαν τῆς κυβερνήσεως (6).

Λίαν ἀπρεπῶς εἰσῆχθη ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου εἰς τὰς βουλὰς καὶ ἐψηφίσθη ὑπὸ τούτων ὁ ἀπὸ 30 Μαΐου 1860 νόμος, καθ' ὃν καὶ οἱ τοῦ Ῥωμαιοκαθολικοῦ δόγματος ἀρχιερεῖς καὶ λοιποὶ κληρικοὶ πρέπει νὰ δίδωσι τὸν ὄρκον ἐνώπιον τῶν δικαστικῶν καὶ ἄλλων τῆς Ἑλλάδος ἀρχῶν οὐχὶ ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου, ἀλλὰ δι' ἀπλῆς ἐπὶ τῇ ἱερῶσύνῃ διαβεβαιώσεως, ὡς τοῦτο πράττουσι καὶ οἱ τοῦ ἀντατολικοῦ δόγματος κληρικοὶ· καθότι δ' οὕτω διδόμενος παρ' αὐτῶν ὄρκος οὐδένα παρέχει θρησκευτικὸν κατὰ τὸ ἐπικρατοῦν δόγμα των δεσμὸν.—Ὁ μικτὸς γάμος μεταξὺ ἀνδρὸς ὀρθοδόξου καὶ γυναικὸς πρεσβευούσης ἄλλην χριστιανικὴν θρησκείαν, ἢ τ' ἀνάπαλιν, ἐπιτρέπεται ἐν Ἑλλάδι κατὰ τοὺς ὅρους τοῦ ἀπὸ 10 Αὐγούστου 1861 νό-

μου· ὁμοίως ἐπιτρέπεται καὶ ἐν Ῥωσίᾳ δυνάμει εἰδικῆς νομοθετικῆς διατάξεως.

Ἐν Ἀθήναις τὴν 2 Ὀκτωβρίου 1865.

ΔΙΟΜΗΔΗΣ ΚΥΡΙΑΚΟΥ.

BANIGKA

(1800—1804)

ΔΙΗΓΗΜΑ ΙΣΤΟΡΙΚΟΝ

ὁ π ο

ALEXANDRE DUMAS.

(Ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ.)

(Συνέχ. Ἰδε πολλάκις 373 καὶ 375.)

Τὴν ὥραν τοῦ γεύματος, ἡ Βάνιγκα εὔρε τὸν πατέρα αὐτῆς μόνον. Ὁ Θεόδωρος δὲν εἶχε τὴν γενναιότητα νὰ παρουσιασθῇ, ἀφ' οὗ ἀπώλεσε πᾶσαν ἐλπίδα, ἐνώπιον τοῦ στρατηγοῦ καὶ τῆς θυγατρὸς τοῦ ἐπιβὰς δὲ ἐλκλήθρου ἐπορεύθη εἰς τὰ περίξ τῆς πόλεως. Καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ γεύματος, ὁ στρατηγὸς καὶ ἡ Βάνιγκα μόλις ἀντήλλαξαν ὀλίγας λέξεις· ἀλλ' ὅσον ἐκφραστικὴ καὶ ἂν ὑπῆρξεν ἡ σιωπὴ αὕτη, ἡ Βάνιγκα ἐπέδειξεν ἐξωτερικῶς τὴν συνήθη αὐτῇ ἀταραξίαν, μόνος δ' ὁ στρατηγὸς ἐφάνη τεθλιμμένος καὶ καταβεβλημένος.

Τὸ ἑσπέρας, ἐν ᾧ ἐμελλεν ἡ Βάνιγκα νὰ καταβῇ ὅπως πῆν τὸ τέιον, εἰς ὑπνρέτης ἐκόμισεν αὐτὸ εἰς τὸν θάλαμόν της, λέγων ὅτι ὁ στρατηγὸς ἦτο ἀδιάθετος καὶ εἶχεν ἀποχωρήσει εἰς τὰ δωμάτια αὐτοῦ. Ἡ δὲ Βάνιγκα, ἐρωτήσασα περὶ τοῦ εἶδους τῆς ἀδιαθεσίας καὶ μαθοῦσα ὅτι δὲν ἦτο σοβαρὰ, παρήγγειλεν εἰς τὸν ὑπνρέτην νὰ εἴπῃ εἰς τὸν πατέρα αὐτῆς ὅτι ἦτο εἰς τὰς διαταγὰς του, ἂν τυχὸν εἶχεν ἀνάγκην τινός. Ὁ στρατηγὸς ἐμήνυσε πρὸς αὐτὴν, εὐχαριστῶν, ὅτι πρὸς τὸ πικρὸν μονώσεως καὶ ἡσυχίας μόνον ἀνάγκην εἶχεν. Ἡ Βάνιγκα τότε, εἰποῦσα ὅτι ἐμελλε νὰ μείνῃ εἰς τὸ δωμάτιόν της, ἀπέπεμψε τὸν ὑπνρέτην. Μόλις δ' ἐξῆλθεν οὗτος καὶ ἡ Βάνιγκα προσέταξε τὴν Ἀννούσκαν, ὁμογάλακτον αὐτῆς, ἥτις τὴν ὑπνρέτει πάντοτε, νὰ παραμονεύτῃ τὴν ἐπάνοδον τοῦ Θεοδώρου καὶ νὰ εἰδοποιήσῃ ἀμέσως αὐτήν.

Περὶ τὴν ἐνδεκάτην τῆς νυκτὸς ἡ πύλη τοῦ μεγάρου ἠνοιχθῇ, ὁ δὲ Θεόδωρος, καταβὰς ἐκ τοῦ ἐλκλήθρου, κατηυθύνθη πρὸς τὰ δωμάτια αὐτοῦ καὶ ἐπεσεν ἐπὶ ἀνακλίντρου, βεβουθισμένος εἰς βαρεῖας σκέψεις. Τὸ μεσονύκτιον ἤκουσε κρουομένην τὴν θύραν αὐτοῦ καὶ, ἀνοίξας, εἶδε τὴν Ἀννούσκαν, ἥτις εἶπεν αὐτῷ ὅτι ἡ κυρία της τὸν παρεκάλει νὰ ὑπάγῃ ἀμέσως εἰς τὸ δωμάτιόν της. Ἐκπληκτος διὰ

(α) Ὡρα φύλλον 54 ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως τοῦ 1835, περιέχον δηλοποιεῖν, ὅτι ἀναγνωρίσθη διὰ βασιλικοῦ διατάγματος τῆς 20 Ἀπριλίου 1833 ὁ κ. Γεώργιος, Μαρία, Ἀλξάνδρης ὡς δικαίως ἐπίσκοπος Σύρου, ἀντὶ τοῦ ἀπεβιώσαντος Α. Βλάχου.

(6) Block, dict. politique, v, Concordat· ἐπὶ Ch. Giraud, αὐτ., Α. Laboulay, del'eglise catholique et de l'état (Révue de législation et de Jurisprudence, 1843. Ὅθεν οἱ ἐκσπενδονιζόμενοι ὑπὸ τοῦ Πάπα πολιτικὰί ἀφορισμοὶ δὲν εἰσχωροῦσιν εἰς τὸ ἔδαφος τῆς Γαλλίας.